

Velkommen til Historiedystens univers!

Historiedysten 2020 handler om Genforeningen i 1920. Elever på 7.-9. klassetrin på Grønland skal arbejde med Sønderjylland i perioden mellem 1864 og 1920, med særligt fokus på politik og afstemningskampen. Der vil være mulighed for at arbejde med emner som Danmarks skiftende grænser, politik, historiebrug og meget andet.

Sammen med studerende fra Danmarks Medie og Journalisthøjskole i København har vi udviklet en digital læringsplatform. På platformen, der præsenterer borgere i en sønderjysk by på vej til afstemning, kan eleverne gå på opdagelse og blive klogere på den politiske side under afstemningskampen og under det tyske styre siden 1864. Platformen indeholder svar til alle spørgsmål, som eleverne bliver stillet i Historiedystens 1. runde. Link til platformen: [Den sønderjyske by.](#)

Som supplement til platformen har vi udarbejdet et undervisningsmateriale. Materialet består af denne lærervejledning, et undervisningskompendie bestående af en række opgaver og arbejdsspørgsmål til eleverne. Numrene til videoer og tekst elevopgaverne henviser til cirkler, man kan klikke på, i den digitale læringsplatform. Numrene kommer frem når musen føres hen over cirklerne.

Lærervejledningen giver et nærmere indblik i platformens emner og den tilhørende tidslinje giver et kronologisk overblik over perioden. Bagerst i lærervejledningen er opstillet faglige mål, som Historiedystens materiale dækker. Opgaverne til eleverne er primært historiefaglige, men der er også opgaver, hvor dansk og matematik med fordel kan inddrages. Materialet er et arbejdsredskab og en inspiration til undervisningen med udgangspunkt i Historiedystens platform, men materialet er ikke obligatorisk.

Udover dette undervisningsmateriale har DR Skole, i samarbejde med museet, udarbejdet materiale til Historiedystens temaer. Materialet agerer supplement til jeres arbejde med Genforeningen, hvor I her har muligheden for at anskue emnet fra andre vinkler. Materialet fra DR Skole kan tilgås på deres hjemmeside på: <https://www.dr.dk/skole/historie/tema/historiedysten-2020-genforeningen>

Arbejdet med platformen og undervisningsmaterialet leder frem mod runde 1 i Historiedysten. Runde 1 er en multiple-choice quiz, der foregår i uge 40. Eleverne svarer individuelt, og de 3 klasser, hvor eleverne, der samlet set har klaret sig bedst, går videre til runde 2. I uge 41 får klasserne besked, om de er gået videre til Runde 2. Eleverne skal nu udføre en kreativ opgave, der udarbejdes i ugerne 42-44, hvor et kreativt produkt skal være os i hænde senest den 24. oktober. Det kreative produkt vurderes af et dommerpanel, der udnævner de grønlandske vindere af Historiedysten 2020 i uge 44.

Du kan læse mere om Historiedysten 2020 på www.historiedysten.dk eller følg Historiedysten på Facebook. Begge steder finder du en oversigt over andre vigtige datoer i forbindelse med konkurrencen.

På de følgende sider kan du læse mere om de forskellige emner, som indgår i platformen.

Rigtig god fornøjelse med Historiedysten!

Nederlaget i 1864 og dets følgere

Nederlaget i 1864

Slesvig er betegnelsen for området mellem Kongeåen i nord og Ejderen i syd. Førhen blev området kaldt Sønderjylland, og har været grænseland, hvor dansk og tysk mødtes. Frem til middelalderen var dansk det dominerende sprog i det meste af Slesvig, men med tiden blev det i den sydlige del mere og mere fortrængt af det tyske. I 1800-tallet blev der udkæmpet to krige om Slesvigs status mellem dansk og tysk, Treårskrigen i 1848-50 og krigen i 1864. Med det danske nederlag i 1864 måtte Christian 9. afstå hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg til Preussen og Østrig. Efter den preussisk-østrigske krig i 1866 blev Slesvig en preussisk provins, og befolkningen her måtte leve under tysk styre indtil 1920.

Optanterne

Da Slesvig blev en del af Preussen, kunne de dansksindede i området vælge at forblive danske statsborgere (det, der blev kaldt at optere), eller blive tyske statsborgere. Hvis man valgte at optere, kunne man godt blive boende i Sønderjylland. Man mistede dog sine rettigheder, hvilket betød, at man ikke havde politisk medbestemmelse og derudover kunne man udvises med kort varsel. Hvis man blev tysk statsborger beholdt man sine rettigheder, men der fulgte nogle pligter med, såsom f.eks. den treårige værnepligt.

Paragraf 5

I 1866 var Preussen i konflikt med Østrig. Ved fredsforhandlingerne imellem de to parter overdrog Østrig alle deres rettigheder til Slesvig, Holsten og Lauenborg til Preussen. Frankrig, der var med til at forhandle fredsaftalen, krævede dog, at befolkningen i Nordslesvig skulle genforenes med Danmark, hvis befolkningen gav udtryk for det ved en fri folkeafstemning. Dette var anført i paragraf 5. Selvom Preussen skrev under herpå, blev folkeafstemningen aldrig afholdt.

Sønderjylland under tysk styre

Skolen i Sønderjylland under tysk styre

Skolerne i Sønderjylland oplevede en række ændringer i tiden efter 1864. Før 1864 havde skolerne været danske. Der blev undervist på dansk og med danske bøger, der omhandlede dansk historie. Tabet i 1864 medførte forskellige ændringer, såsom, at læreren skulle aflægge en troskabsed til den preussiske konge. Løbende blev skolen mere tysk, især efter 1871, da Det Tyske Kejserrige blev udråbt. I skolen blev tysk et obligatorisk fag. Fra 1878 blev tysk undervisningssprog i flere fag og fra 1888 blev tysk det eneste undervisningssprog, med undtagelse af undervisning 4-timers religion om ugen.

Emnerne i undervisningen ændrede sig også. Undervisningen foregik efter klare principper om, at de yngste elevers blev undervist i det nære, og jo ældre eleverne blev, jo mere bredte man undervisningen ud. Eksempelvis endte de ældste elever med at blive undervist i tysk middelalder, de tyske kejsere og lignende. Der var ingen undervisning i Slesvigs danske fortid og historie. Det vigtige var, at de skulle lære at være tyske borgere.

Köllerpolitikken

I 1898 blev Ernst Matthias von Köller indsat som overpræsident i Slesvig-Holsten af den tyske kejser Wilhelm II, og blev dermed den øverste tyske embedsmand i området. Köller havde fået til opgave at knække den dansksindede bevægelse i Sønderjylland, og det førte til en meget undertrykkende politik, senere hen kendt som "Köllerpolitikken". Den indebar bl.a. møde- og foreningsforbud, lukning af dansksprogede aviser, fængsling af dansksindede journalister, og andre, der skrev det mindste kritiske ord eller bemærkning om det tyske styre. Desuden blev næsten 900 optanter udvist. Köllers chikane- og fortyskningspolitik førte til omfattende kritik, så Köller måtte forlade landsdelen i 1903. Fremfor at knække den dansksindede bevægelse i Sønderjylland, havde den også ført til et tættere sammenhold blandt de danske, der blev ved med at holde fast i den danske kultur og den danske sag.

De danskes kamp

At vise danskhed

Da man ikke måtte vise sit danske sindelag offentligt, måtte de danske være kreative på dette punkt. De viste det derfor med slet skjulte beskeder, såsom rød-hvide blomster foran gården eller ved meget hyppigt at luften deres røde og hvide olmerdugsyner, når det var solskin. Et mere kuriøst tiltag var, at man skabte griseracen "Husum protestsvin". Griseracen var rød med en hvide stribe på midten.

Foreningsvirksomhed i Sønderjylland efter 1864

Måden de danske sønderjyder organiserede sig under det tyske styre, var ved at skabe en lang række foreninger. Der var store foreninger som Sprogforeningen, Skoleforening, og den politiske Vælgerforening, men der var også mange lokale foredragsforeninger. De arrangerede foredrag om politik, geografi eller dansk historie. Foredragene blev afholdt i de lokale foreningshuse, som fungerede som danskernes mødested. I 1912 var der 46 i hele Sønderjylland.

Det var egentlig forbudt at afholde politiske møder i foreningshusene. Måden de danske kom uden om dette forbud var ved at gøre det mere socialt. Her spillede det sønderjyske kaffebord en stor rolle. Kage havde tidligere spillet en rolle i Sønderjylland, men efter 1864 blev det brugt politisk, og blev en fast bestanddel af de danske møder. Kaffebordet var et sammenskudsgilde, hvor gårdkonerne hver bragte en kage med til møderne. Før foredragene begyndte, blev kagerne sendt rundt, og man puttede kagerne på sin tallerken i stabel.

Et fuldt sønderjysk kaffebord består af syv bløde og syv hårde kager, samt boller og kager bagt på gær. Først går man i gang med bollerne og gærkagerne, såsom kringler. Derefter de bløde kager, såsom rugbrødslagkage og roulader, og til sidst de hårde kager, som goderåd og pumpernikkel.

Til møderne i forsamlingshusene blev der også sunget meget. Til dette formål udgav

Sprogforeningen *Den Blå Sangbog*, som indeholdt en lang række af danske sange med mere eller mindre klare hentydninger til situationen under tysk styre. Sangbogen blev af myndighederne betragtet som noget af det mest problematiske en dansksindet kunne besidde. Derfor indførte de forbud mod visse sange, såsom *Det haver så nyligen regnet*.

Danske bøger og aviser

Fra kongeriget Danmark var interessen for Sønderjylland stor, og flere ville gerne hjælpe danskheden i Sønderjylland. En af dem var brygger J.C. Jacobsen, der stiftede Carlsberg og grundlagde Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot. Han betalte for udgivelsen af

rigsarkivar A.D. Jørgensens bog *Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie*, som blev udgivet i 1882 og sendt gratis til de danske sønderjyder. I alt kom der 10.000 eksemplarer over grænsen.

1. Verdenskrig

Sønderjyderne i den store krig

I sommeren 1914 udbrød der en storkrig mellem de europæiske magter. På den ene side stod blandt andet England, Frankrig og Rusland, og på den anden side blandt andet Tyskland, Østrig-Ungarn og Tyrkiet. Alle mænd mellem 20 og 45 år skulle melde sig som soldat, og blandt disse var flere tusinde danske sønderjyder, da Sønderjylland jo var under tysk styre. De valgte ikke at flygte over grænsen til Danmark, da konsekvenserne for deres familie ville være store. Man kunne blandt andet miste sin gård. I alt døde mere end 4000 dansksindede sønderjyder i løbet af første verdenskrig.

Sønderjylland under 1. Verdenskrig

Det var ikke kun mændene, der blev ramt af 1. Verdenskrig. De efterlod altid et hjem, der havde brug for dem. Det var svært for børn og kvinder at holde gårdene i drift, hvilket var hårdt arbejde. Der blev også indført hårde restriktioner, så al mad man kunne undvære, blev sendt til fronten. Det gjorde selvfølgelig, at madsituationen i Sønderjylland og resten af Tyskland var meget dårlig. Det kunne især mærkes i krigens sidste år.

Der var hyppig kontakt mellem hjemmene og deres mænd på fronten, da postvæsenet var meget effektivt. De hyppige breve betød dog også, at hvis der ikke kom et brev, blev hjemmene meget ængstelige. Man håbede derfor, at det næste brev ikke var sendt af en statslig myndighed. Det betød nemlig ofte, at far eller søn enten var hårdt såret eller død.

Wilson's 14 punkter

Wilson's 14 punkter er betegnelsen for det fredsprogram som den amerikanske præsident Woodrow Wilson fremlagde i januar 1918, som skulle skabe retningslinjer for en fremtidig fred i Europa efter 1. Verdenskrig. Den indebar blandt andet, at fremtidens grænser skulle dannes efter national selvbestemmelsesret og ikke efter militær magt. Samtidig ville han skabe en verdensomspændende organisation, Folkeforbundet, der skulle agere som et forum for dialog imellem verdens lande. Folkeforbundet regnes for at være forgængeren for FN.

Afstemningen i 1920

H.P. Hanssen

H.P. Hanssen (1862-1936) var en ledende sønderjysk politiker og organisator indenfor den dansksindede sønderjyske bevægelse. Efter studier i Danmark og Tyskland blev han en ledende drivkraft bag dannelsen af Vælgerforeningen i Nordslesvig, og fra 1893 var han udgiver af den dansksprogede avis *Hejmdal* i Aabenraa. I 1906 blev han valgt til den tyske rigsdag, hvor han blev talerør for de dansksindede i Slesvig, og han arbejdede for dem de bedst mulige vilkår. Med baggrund i Pragfredens paragraf 5 og præsident Wilsons krav om folkenes selvbestemmelsesret krævede Hanssen i den tyske rigsdag i oktober 1918, at det nordslesvigske spørgsmål skulle løses ved, at sønderjyderne ved en folkeafstemning selv fik mulighed for at bestemme, hvilken nation de ville høre til. Han var en kraftig fortaler for, at en fremtidig grænse skulle lægges efter hvilken

nation befolkningen følte, at de tilhørte, sådan, at kun de egne hvor der var et dansksindet flertal, skulle genforenes med Danmark.

De tre bevægelser

Både før og efter afstemningen i 1920 var der diskussioner om, hvor den nye grænse mellem Danmark og Tyskland skulle gå. Tre bevægelser argumenterede for hver sin sag: Dannevirke-, Aabenraa- og Flensborgbevægelsen. Aabenraabevægelsen, ledet af H.P. Hanssen, havde oprindeligt foreslået afstemningen i de to zoner, hvor den nye grænse skulle tegnes efter afstemningsresultaterne. Dannevirkebevægelsen argumenterede for, at Danmark havde en historisk ret til Slesvig, og arbejdede for, at Tyskland skulle tilbagegive hele området fra Kongeåen til Ejderen, uden afstemning. Flensborgbevægelsen ønskede også en afstemning om grænsen, men ville sikre, at Flensborg blev en del af Danmark. Flensborg var en by, der var blevet overvejende tysk gennem perioden under tysk styre frem til 1920. Men ved det første valg under tysk styre i 1867 havde der endnu været dansk flertal i byen. Derfor arbejdede Flensborgbevægelsen inden afstemningen for, at Flensborg skulle være en del af én bloc afstemningen i zone 1 for at sikre at Flensborg blev dansk. Men ved afstemningen 14. marts 1920 stemte Flensborg dog tysk. Flensborgbevægelsen kæmpede fortsat for at få Flensborg tilbage til Danmark i tiden efter afstemningen i 1920.

Afstemningsdagen

Med Fredstraktaten efter 1. verdenskrig i juni 1919, blev det vedtaget, at der skulle være en afstemning om den nordlige del af Slesvigs nationale tilhørsforhold. Selve afstemningen foregik i to zoner. Zone 1 gik fra Kongeåen og til en linje syd om Højer, Tønder, Frøslev og Kruså og nord om Flensborg. Zone 2 gik fra den førromtalte linje, og til en linje syd om sognene Hjoldelund, Oversø, Adelby og Munkbrarup. Afstemningen i zone 1 foregik den 10. februar 1920 og afstemningen i zone 2 foregik den 14. marts.

Mens zone 1 stemte som én bloc, hvilket betyder, at den stemte som en samlet enhed, stemte man kommunevis i zone 2. Dette betød, at hvis der var et flertal i en kommune, så skulle denne kommune blive enten dansk eller tysk alt efter afstemningsresultatet.

Afstemningsresultaterne blev ganske klare. I zone 1 stemte cirka 75% dansk, mens 25% stemte tysk. Der var dog tysk flertal i byerne, især i Tønder og Højer. I zone 2 var der ingen kommuner, hvor der var dansk flertal. Samlet stemte cirka 80% tysk, mens 20% stemte dansk. I Flensborg var der 25% danske stemmer.

Grænsen blev lagt, som vi kender den i dag, og på begge sider kom der nationale mindretal med flere tusinde medlemmer.

Dybbølbanke

Påskekrisen

Påskekrisen var en politisk krise, der opstod i slutningen af marts 1920 i kølvandet på afstemningen i zone den 14. marts. Krisen udløstes af uenighed mellem regeringen og den borgerlige opposition i Folketinget og kong Christian 10. om det sønderjyske grænsespørgsmål. Flensborgbevægelsen og en betragtelig del af den danske befolkning krævede, at Flensborg skulle genforenes med Danmark, også efter afstemningen i zone 2, hvor der var et tysk flertal på 75%. Regeringen mente, at resultatet fra folkeafstemningen skulle respekteres, men den borgerlige opposition og kong Christian 10. mente, at man aktivt skulle forsøge at få Flensborg genforenet

med Danmark. Uenigheden førte til, at Christian 10. afskedigede regeringen, hvilket Socialdemokratiet og De Radikale betragtede som grundlovsstridigt. Det udløste store demonstrationer på Amalienborg Slotsplads, hvor fagforeningerne truede med en generalstrejke. Efter svære forhandlinger blev der udskrevet nyvalg. Men selvom de borgerlige partier vandt valget, havde den internationale kommission besluttet, at den nye grænse mellem Danmark og Tyskland i det store hele fulgte afstemningernes resultater, og Flensborg forblev tysk.

Fejringen af Genforeningen

Med afstemningerne blev den nye grænse fastlagt. Den 15. juni 1920 blev Sønderjylland officielt genforenet med Danmark, og i juli samme år blev det markeret med en række fejring. Kong Christian 10. red over den gamle grænse ved Frederikshøj den 10. juli til en stor folkemasses jubel. Han drog på en tur ned gennem Sønderjylland, hvor han besøgte alle de større byer, deriblandt Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder. På Dybbøl Banke, lige uden for Sønderborg, blev den store Genforeningsfest afholdt den 11. juli.

Genforeningsfestlighederne på Dybbøl Banke

Den 11. juli var højdepunktet for genforeningsfestlighederne. Her blev hovedfesten holdt på Dybbøl Banke med deltagelse af de ledende danske sønderjyder, den danske regering, og ikke mindst det danske kongehus. Der var samlet 50.000 mennesker på Dybbøl Banke for at fejre genforeningen.

Festen bestod af en række taler og symbolske indlæg, såsom kongen, der fik et gammelt dannebrogflag fra 1864 overrakt af en gammel veteran og fire sønderjyske piger klædt i rødt og hvidt.

Tidslinje

- 1848 Treårskrigen begynder
- 1850 Treårskrigen slutter
- 1862 H.P. Hanssen bliver født på Nørremølle på Sundeved
- 1864 Danmark taber krigen til Preussen og Østrig, og afstår hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg
- 1866 Krig mellem Preussen og Østrig. Preussen vinder, og Slesvig bliver en preussisk provins. Paragraf 5 er en del af fredsaftalen
- 1871 Det Tyske Kejserrige udråbes
- 1871 Tysk indføres som obligatorisk fag i skolerne i Sønderjylland
- 1878 Paragraf 5 afskaffes
- 1878 Tysk bliver obligatorisk undervisningssprog i nogle fag i skolen
- 1882 A.D. Jørgensens *Fyrretyve Fortællinger af Fædrelandets Historie* udkommer
- 1888 Tysk bliver obligatorisk undervisningssprog i alle fag, med undtagelse af 4 religionstimer
- 1889 De danske vandrelærere begynder at rejse rundt til gårdene i Nordslesvig og underviser på dansk
- 1890 Illustreret Børneblad for Nordslesvig udkommer for første gang
- 1892 Den nordslesvigske Skoleforening, kaldet Skoleforeningen, oprettes
- 1898 Ernst Matthias von Köller indsættes som overpræsident i Slesvig-Holsten
- 1903 Ernst Matthias von Köller må forlade landsdelen
- 1914 Første verdenskrig bryder ud
- 1918 Den amerikanske præsident Woodrow Wilson fremlægger sine 14 punkter
- 1918 Tyskland og dets allierede taber første verdenskrig
- 1919 Versaillestraktaten underskrives

- 10.02.1920 Afstemning i første zone. Flertal for Danmark.
- 14.03.1920 Afstemning i anden zone. Flertal for Tyskland.
- 29.03.1920 Zahle-regeringen afskediges af Kong Christian 10. Påskekrisen udløses.
- 15.06.1920 Sønderjylland genforenes officielt med Danmark.
- 10.07.1920 Kong Christian X rider over den gamle grænse ved Frederikshøj
- 11.07.1920 Den store genforeningsfest på Dybbøl Banke.

Eksempler på faglige mål

Kronologi, brud og kontinuitet

*Eleven kan sætte begivenheders forudsætninger, forløb og følger i kronologisk sammenhæng
Eleven har viden om begivenheders forudsætninger, forløb og følger.*

- Eleven kan redegøre for optakten til krigene i 1800-tallet i Slesvig
- Eleven kan forklare konsekvenserne af krigen i 1864 både for Danmark og Sønderjyllands vedkommende.

Det lokale, regionale og globale

Eleven kan forklare historiske forandrings påvirkning af samfund lokalt, regionalt og globalt.

- Eleven kan beskrive krigen i 1864s betydning for Sønderjylland og Danmark
- Eleven kan redegøre for konsekvenserne af 1. Verdenskrig for Sønderjylland, Tyskland og Danmark.

Kildeanalyse

Eleven kan forklare valget af kildekritiske begreber til analyse af historiske spor, medier og udtryksformer

Eleven har viden om kildekritiske begreber

Eleven har viden om kriterier for søgning af kilder

- Eleven kan analysere Johan Ottosens *Det haver så nyligen regnet* og vurdere dens brugbarhed som kilde.
- Eleven kan analysere afstemningsplakater og vurdere dens brugbarhed som kilde.
- Eleven kan bruge den kildekritiske metode og dets begreber på breve fra 1. Verdenskrig, samt på paragraf 5.

Sprog og skriftsprog

Eleven har viden om komplekse fagord og begreber samt historiske kilders formål og struktur.

- Eleven kan bruge kildekritiske begreber til at beskrive kilder fra tiden.

Historiekanon

Eleven har viden om kanonpunkter

- Eleven har viden om kanonpunkterne Stormen på Dybbøl 1864 og Genforeningen.